

"וירדו הם וכל אשר להם חיים שאולה"

תכלית בריאת האדם שהגוף ישוב אל העפר והנשמה הרוחנית תשוב בשלימות ליוצרה

תאכל לחם עד שובך אל האדמה כי ממנה לוקחת כי עפר אתה ואל עפר תשוב, ואילו הנפש האלקית עולה למעלה אל אביה שבשמים.

נקדים הקדמה יקרה מאירת עינים מתורתו של הגאון הגדול בעל "קצות החושן" ז"ע בהקדמתו ל"שב שמעתתא" (אות י) בשם בעל "עקידת יצחק" (פרשת וזאת הברכה שער קה), שמבאר חכמתו העמוקה של שלמה המלך בדברו על מיתתו של אדם (קהלת יב-ז): "וְיָשׁוּב הָעֶפֶר עֲלֵהָאָרֶץ כְּשֶׁהָיָה וְהָרוּחַ תָּשׁוּב אֶל־הָאֱלֹקִים אֲשֶׁר נָתַנָּה". מבאר בעל ה"עקידה" הכוונה בזה:

"הורה לשם, שתכלית האדם וסוף שלימותו הוא, שלעת קיצו יופרדו שני חלקיו אלה זה מזה, הפרדה גמורה כל אחד לעצמו, מבלי השאיר מאחד מהם שום שארית אצל חברו... אמנם זה שאמר החכם בהפרדתו, הנה יושלם אליו להיות על תכלית הטוב להיות בחיים חיותו, עד שלא תתערב נפשו ולא תתקשר עם תכונות חומריו ופחיתותיו להתעצם בהם כלל... עד שלסוף ישוב העפר על הארץ כשהיה מבלי עירוב נפשי, והרוח תשוב אל האלקים אשר נתנה מבלי עירוב גופני, וכמו שאמר (שבת קנב): [והרוח תשוב אל האלקים אשר נתנה], תנה לו כמו שנתנה לך [בטהרה אף אתה בטהרה]..."

אמנם זה הענין מההפרדה על זה האופן הוא קשה מאד אצל האנשים, כי הנה כלל האנשים יש לנפשם נטייה גדול אצל חומרם, בהתעסקם תמיד בעסקי החומר וכל מעשה תקפו וגבורתו, עד שתתקשר נפשם ותימסר בידם... עד שאהבה אותו אהבה עצומה, בחייהם ובמותם לא נפרדו, כי הכח הגופני ההוא הוא שטן הוא יצר הרע, שולט עליה והיא נתפשה עמו... והן הנה רוחות הטומאה אשר אמרו שנמצאו אצל המתים. ולזה אמרו (ברכות ה.) שנפש הרשעים היא קשה לצאת, כמו הצמר הנאחז באחד הקוצים".

כתבנו כדי שיהיו עוד למאכולת אש, וכן חוזרים חלילה לדורי דורות, וזהו לשון ישובו".

וכתב רבינו בחיי עוד:

"ויאבדו מתוך הקהל. מכאן שהבאים כנגד התורה ורוצים לעקור יסודותיה אין להם חלק לעולם הבא, וזה שאמר מתוך הקהל, כי כל קהל ישראל יש להם חלק לעולם הבא, ואלו אבדו חלקם מתוך קהל ישראל, וכן דרשו חז"ל בפרק חלק (סנהדרין קח.), אמר רבי עקיבא ותכס עליהם הארץ בעולם הזה, ויאבדו מתוך הקהל לעולם הבא... והוא אבדן הגוף מן העולם הזה גם הנפש מן העולם הבא. ואף על פי שלא זכו להיות להם חלק לעולם הבא, והוא עולם הנשמות שלאחר המיתה מיד, [עם כל זאת] באים הם לתחיית המתים, שכן דרשו חז"ל (שם) לעתיד לבוא חוזרים, שנאמר (שמואל א ב-י) ה' ממית ומחיה מוריד שאול ויעל".

וצריך ביאור להבין משמעות העמוקה של העונש הקשה שירדו חיים שאולה, שהרי כל הרשעים אפילו אותם שמתו מיתה טבעית על ידי מלאך המות נענשים באש הגיהנום, כמו ששינוי בגמרא (שבת לג:): "משפט רשעים בגיהנום שנים עשר חודש". ומצטערים שם צער רב כמבואר בגמרא (ברכות נז:): "אש אחד משישים לגיהנום". הנה כי כן מהו העונש המיוחד של קרח ועדתו שירדו חיים שאולה.

"וישוב העפר על הארץ כשהיה והרוח תשוב אל האלקים"

פתח דברינו יאיר לבאר ענין זה על פי מה שנצא במסע של התבוננות, על תכלית החיים של כל יהודי שומר תורה ומצוותיה, שכל ימי חייו הם הכנה לקראת הפירוד בין הנפש לגוף במיתתו, כאשר מצד אחד יורד הגוף למטה להיקבר באדמה, לקיים מה שגזר הקב"ה על האדם אחרי שחטא בעץ הדעת (בראשית ג-ט): "בזעת אפיך

בפרשתנו פרשת קרח דבר בעתו מה טוב להתבונן במה שבחר משה רבינו אדון כל הנביאים להעניש את קרח ועדתו בפלא הגדול של שינוי מעשה בראשית, על ידי שגזר אומר שתפתח הארץ את פיה ותבלע את קרח ועדתו חיים שאולה, כמו שכתוב (במדבר טז-כח):

"ויאמר משה בזאת תדעון כי ה' שלחני לעשות את כל המעשים האלה כי לא מלבי, אם כמות כל האדם ימותון אלה ופקודת כל האדם יפקד עליהם לא ה' שלחני, ואם בריאה יבא ה' ופצתה האדמה את פיה ובלעה אותם ואת כל אשר להם וירדו חיים שאולה, וידעתם כי ניאצו האנשים האלה את ה'".

וקיים הקב"ה גזירתו שבלעה אותם בחיים כמו שכתוב (שם לא): "ויהי ככלותו לדבר את כל הדברים האלה ותבקע האדמה אשר תחתיהם, ותפתח הארץ את פיה ותבלע אותם ואת בתיהם ואת כל האדם אשר לקרח ואת כל הרכוש, וירדו הם וכל אשר להם חיים שאולה ותכס עליהם הארץ ויאבדו מתוך הקהל".

והנה מה שירדו קרח וכל עדתו חיים שאולה, הכוונה בזה שירדו בגוף ונפש בשאול תחתית של הגיהנום, כמבואר במאמרו של רבה בר בר חנה (בבא בתרא עד.) שראה את המקום שנבלעו בו קרח ועדתו: "כל תלתין יומי מהדר להו גיהנום להכא כבשר בקלחת [כל שלשים יום מהפך אותם הגיהנום כבשר בקלחת], ואמרי הכי משה ותורתו אמת". וזהו שכתוב (שם לג): "וירדו הם וכל אשר להם חיים שאולה", וביאר רבינו בחיי:

"וירדו למדור אחרון של גיהנום, כי שבעה מדורים יש לה לגיהנום, ושאלו הוא המדור התחתון, וכן כתוב (תהלים ט-יח) ישובו רשעים לשאולה כל גוים שכחי אלקים, ודרשו חז"ל (מדרש שוחר טוב שם) לדיוטא התחתונה שבשאלו. ומה שאמר ישובו ולא אמר ירדו, ירמוז לתוקף היסורין שאין להם קץ, אחר שהם נאכלים באשה של גיהנום חוזרים ומתחדשים

מיתת נשיקה כמו שמוציאים שיער מתוך החלב

והנה, מה שכתב בסוף דבריו כי מטעם זה קשה לנפש של הרשעים לצאת מהגוף, כוונתו לבאר בזה מה ששינו בגמרא (ברכות ח.):

"תשע מאות ושלושה מיני מיתה נבראו בעולם, שנאמר (תהלים סח-כא) למות תוצאות, תוצאות בגימטריא הכי הוּ. קשה שבכולן אסכרא [מיתה ממחלת הגרון], נחא שבכולן נשיקה [הקלה שבכולן היא מיתת נשיקה]. אסכרא דמיא כחזירא בגבא דעמרא [מיתת אסכרה דומה לקוצים המסובכים בחבילת צמר], דלאחורי נשרא [שאדם מושך אותן לאחור, שקשה מאד להפריד את הצמר מהקוצים]... נשיקה דמיא כמשחל בניתא מחלבא". מיתת נשיקה דומה כמשיכת שיער מתוך החלב בקלות.

ומבאר בעל ה"עקידה" הכוונה בזה, כי אצל הרשעים שהנפש לא עסקה ברוחניות בתורה ובעבודת ה', אלא נתחברה עם הגוף החומרי לרדוף אחרי הבלי העולם הזה, לכן כאשר מגיע זמן המיתה שהנפש צריכה להיפרד מן הגוף, הרי זה דומה לצמר שנסתבך בקוצים שקשה מאד להפרידם, וצריך לקרוע את הצמר לגזרים עד שיפרד מן הקוצים, כך צריך לקרוע את הנפש בכח וביסורים עד שתיפרד במיתתה מן הגוף.

אך לעומת זה הצדיקים שנפשם לא נסתבכה עם הגוף החומרי לרדוף אחרי הבלי עולם הזה, כי אפילו כשעסקה בעניני העולם הזה היה זה לשם שמים, כמבואר בשלחן ערוך (או"ח סימן רלא) לקיים מה שכתוב (משלי ג-י): "בכל דרכיך דעהו". לכן כאשר בא הזמן שהנפש צריכה להיפרד מהגוף, הרי זה בבחינת מיתת נשיקה שהנפש נפרדת מהגוף בקלות בלי שום צער: "כמשחל בניתא מחלבא" - כמו שמוציאים שיער מהחלב בלי שום טרחא.

הביאור של ה"יערות דבש"

לתועלת הענין הנה מה שביאר הגה"ק רבי יהונתן אייבשיץ זי"ע ענין זה ב"יערות דבש" (חלק ב דרוש ז):

"כי ידוע כי נשמת אדם הוא חלק ממעל, וכן הרוח ונפש של אדם [הן כוחות רוחניים], וכולם מתדבקים בגוף הגשמי, ובעת מיתה [כדי] להפרידן מה שהיו דבקים ביחד כל ימי חייו, הקב"ה מאציל על אדם אור מלמעלה, ומתדבקת בו הנשמה כטבע רוחני להתדבק ברוחני, וכן הרוח בנשמה ונפש ברוח, ומתפרדים מגוף.

וזהו (תהלים קד-כט) תוסף רוחם יגועון, כי על ידי כך נעשית הגויעה, כי מתדבקים ברוחני למעלה.

ביאור הענין שבחר משה רבינו לקרח ועדתו את העונש הקשה שירדו חיים שאולה בגיהנם בגוף ונפש

בעל עקידת יצחק: תכלית הבריאה היא שהגוף ישוב אל העפר שממנו לוקח והנשמה תשוב אל האלקים

הרשעים שרודפים אחרי תאוות לבם עד כדי כך שגם הנפש נדבקת בתאוות הגוף קשה לנפש להיפרד מן הגוף

מיתת צדיקים בנשיקה: "כמשחל בניתא מחלבא", כי הנפש נפרדת בקלות מן הגוף שלא נדבקה בו

ונראה לפי מה שכתב [הרמב"ם] בספר המורה [מורה נבוכים], דבמאמר של נעליך הזהירו הקב"ה למשה, על הפשטת הגשמיות להסיר מעליו כל כוחות הגופניות עיין שם. [יש להעיר כי פירוש זה לא נמצא ב"מורה נבוכים", כי אם ברבינו בחיי פרשת שמות על הפסוק (שם ג-ה): "של נעליך מעל רגליך".]

ומבואר בכתבי האר"י ז"ל הא דאש של מעלה אינו מכלה, ואש של מטה מכלה כל אשר יפגע בו, והוא משום דאש של מעלה, לא יתעצם ויתחבר בשום עצם חומרי, ולא יתערב בחלקיו, ולכן לא ישרפהו, מה שאין כן אש של מטה, יתעצם ויתערב בכל החומרים, ויכנס בחלקי העץ ויתערב עמו ויכהו.

ולזה הראה ה' למשה המחזה ההוא, בתבערת הסנה ושליית האיכול, אשר יבין כי כמעלת אש עליונה כן מעלת הנפש המשכלת, ואף אם ירדה לשכון בתוך בית חומר, לא תתערב בחלקיו ולא תתעצם בו, אך אם ישמרה בעליה תישאר במעלתה, ועל ידי זה בכל עת יבוא אל הקודש להפשיט בגדיה מעליה, ואמר לו של נעליך וכמו שכתב המורה, ובזה יובן הפירוד בתכלית כמו שנתבאר."

תכלית בריאת הנפש שתשלוט על הגוף ולא תתמזג עמו

בהמשך הדברים (שם אות מ) מבאר ה"ש"ב שמעתתא" נקודה נפלאה בענין מה שברא הקב"ה את האדם מורכב מגוף ונשמה, כמו שכתוב (בראשית ב-ז): "ויצר ה' אלקים את האדם עפר מן האדמה ויפח באפיו נשמת חיים ויהי האדם לנפש חיה". הנה לשון קדשו:

"בראשית בריאת האדם, כאשר הרכיב הבורא חלקיו, ויעשהו שר צבאו על פקודי הנבראים, וישם הנפש המשכלת בתוך ביתו לגברת [השולטת על הגוף], על פיה יצאו ועל פיה יבואו כל הכוחות, ולא התעצמה הנפש ההיא בקרב כוחותיה, כי אם מנגד עמדה הנפש לבדנה, וכוחות החומריות לבדנה רק יסורו למשמעתה אל אשר תצוה, ואיננה בגוף רק הרכבה שכונית".

וזהו אומרם (נדרים מ.) כי השכינה למעלה מראשו של חולה, כי נשמה משכנה בראש והשכינה למעלה, לכן היא מתדבקת בשכינה, ולכן מצינו חכמי ישראל שהיו מתנבאים קודם מותם, כי הוא התוספת הארת רוח קדושה כמו שנתבאר.

והנה הצדיקים שכל ימיהם לא נטו אחרי תאוות החומר וחמדת הזמן ביותר, ונשמרו מהמותרות רק לקיים המין, וכל עסקם במושכלות, אם כן דביקות החומר אין כל כך בנשמה, ואדרבה, זה חפצם וישעם כל הימים להתדבק ברוחני, וכשיבוא לידם [אור רוחני] מהר נתדבק אצלם, וגם הארת קדושה מלמעלה [באה עליהם] ביתר שאת ויתר עוז, עד שעילאי גבר, ובקל מתדבקת הנשמה בו, וכן הרוח והנפש, ולכן מיתתו קלה, ואמרו חז"ל כמשחל בניתא מחלבא, כי הוא מתדבק אל שורשו בקל.

אמנם מי שנטה אחרי תאוות הזמן, ודבק במוותרות והבלי עולם, עד שנשקע ונטבע רוחו ונפשו בדיבוק הגוף בדברים כאלה, קשה פרידתו, ואם ידבק ברוחני מלמעלה, זה מושך לכאן וזה מושך לכאן, וקשה מיתתו, עד לבסוף שיחלש כח הגוף ויתדבק ברוחני, וזהו צער המיתה והחולי".

דברים נפלאים של ה"שב שמעתתא"

הנה מה טוב ומה נעים שבת אחים גם יחד, להתבונן בדברי ה"שב שמעתתא" (הקדמה אות ל), שמבאר את דברי בעל "עקידת יצחק" בענין תכלית הפירוד בין הגוף לנפש:

"להשביע נפש הקורא משכיל בענין הפרידה הזאת, כי לכאורה יפול לב אדם על זה, איך יתפרדו חברים כמוהם הקשורים בעבותות הרכבתם, לבלתי ישאר אף שמץ מאיש ברעהו. אומר שזה הענין ודוגמתו הראה הקב"ה למשה תחילת דיבר ה' בו, דכתב (שמות ג-ב) וירא והנה הסנה בוער באש והסנה איננו אוכל, ויאמר משה אסורה נא ואראה כו', ויאמר אל תקרב הלום של נעליך מעל רגליך עד כאן. והרבו המפרשים לספר בטעם הרמז הזה.

להיות בין הגוף לנשמה, על פי מה שלמדנו יסוד גדול ממשנתו הטהורה של ה"אור החיים הקדוש" פרשת בחוקותי, באחד ממ"ב פירושים (אופן כ) על הפסוק (ויקרא כו-ג): "אם בחוקותי תלכו ואת מצוותי תשמרו ועשיתם אותם", כי אם לא היה אדם הראשון חוטא בעץ הדעת, היה חי בעולם הזה ובעולם העליון כאדם שדר בבית ובעליה, ברצונו עולה למעלה וברצונו יורד למטה, הנה הדברים בלשון קדשו:

"עוד ירצה על דרך אומרם ז"ל, כי כשברא ה' אדם הראשון בעולם הזה לא בראו לשבת בעולם הזה לעולמי עד כשלא יחטא, שאם כן אדרבה ירידה היא לו ושפלות היא, כי תכלית המקווה הוא בעולם העליון ששמה יקצור אשר זרע, אלא היתה הכוונה כי עלה יעלה לשמים ולאוצרות החיים בעת אשר יחפוץ, ויהיה כמי שדר בבית ועליה על גבה, וכשירצה לעלות ולהשתעשע יעלה, כמו שמצינו שעלה אליהו בסערה השמימה (מלכים ב-ב-יא), ועל ידי החטא הוצרך להפשיט עורו מעליו ויניח הגוף בעולם הזה.

והודיע הכתוב כאן [אם בחוקותי תלכו], כי בהתעצמות האדם בעסק התורה, יכול להשיג באמצעותה שלא ירגיש במות, אלא כאדם ההולך ממקום למקום, ותמצא שהצדיקים אינם מרגישים בצער הפרידה, על דרך אומרם (קהלת ה-יא) מתוקה שנת העובד, כי מי שהוא עובד ה', שינתו שהיא המיתה מתוקה ועריבה עליו, ואם יתעצם יותר הנה לך אליהו שעל ידי התעצמות תורתו לא מת".

אליהו הנביא חי בשני עולמות כאדם החי בבית ועליה

והנה כאשר נקדק בסיום דבריו שכתב: "כמו שמצינו שעלה אליהו בסערה השמימה". מבואר מזה כי אליהו זכה לחיות בשני העולמות כאדם שדר בבית ועליה. ונראה לבאר כוונתו ביתר שאת על פי מה שתמה רשב"י בזוהר הקדוש (פרשת ויקהל קצו): על מה שכתוב (מלכים ב-ב-יא): "ויעל אליהו בסערה השמים". איך עלה אליהו בגופו לשמים, הלא השמים אינם סובלים אפילו גרעין כחרדל מן הגוף: "וכי היך יכיל אליהו לסלקא לשמים, והא כולהו שמים לא יכלין למסבל אפילו גרעינא כחרדל מגופא דהאי עלמא, ואת אמרת ויעל אליהו בסערה השמים".

ומתוך רשב"י כי בעלותו השמימה נתפשט אליהו מן הגוף החומרי והשאירו במקום מיוחד בין ארץ לשמים, ונתלבש בלבוש רוחני שבו עלה לשמים להיות בין המלאכים, וכאשר הוא יורד למטה בעולם הזה בשליחות הקב"ה, הוא פושט את לבושו הרוחני בין שמים לארץ, ומתלבש בגופו החומרי המזוכך ויורד בו למטה בין בני אדם.

שב שמעתתא: הקב"ה יצר את האדם בגוף ונשמה "הרכבה שכונית" שכל אחד מהם ישאר בתכונתו וטבעו
הרשע שמטמטם את הנפש בתאוות הגוף מחברם "הרכבה מזגית" שיוצא מהם יצור כלאים שאינו אדם
קרח ועדתו ירדו חיים בשאול בגוף ונפש, כי הנפש הרוחנית נתמזגה עם הגוף עד שלא יכלה להיפרד ממנו
קרח ועדתו נענשו מדה כנגד מדה משום שחלקו על משה ואהרן שהם בבחינת נשמה לישראל שהם הגוף

פשוטים, ויש לכל אחד טבעו ומזגו הראשון... ואף על פי שהם מורכבים נקראים הרכבתם הרכבה שכונית... ותכלית הכוונה היא, שהנפש תשוב אל האלקים כאשר נתנה והעפר ישוב כשהיה".

"אדם ובהמה תושיע ה"

על פי האמור מבאר ה"שב שמעתתא" כמין חומר מה שדרשו בגמרא (חולין ה.) מה שכתוב בקרבנות (ויקרא א-ב): "אדם כי יקריב מכם קרבן לה', מן הבהמה מן הבקר ומן הצאן תקריבו את קרבנכם - מן הבהמה, להביא בני אדם שדומים לבהמה, מכאן אמרו מקבלין קרבנות מפושעי ישראל כדי שיחזרו בהן בתשובה".

מקשה על כך בגמרא (שם ה:): "וכל היכא דכתיב בהמה גריעותא היא, והכתיב (תהלים לו-ז) אדם ובהמה תושיע ה', ואמר רב יהודה אמר רב, אלו בני אדם שהן ערומין בדעת, ומשימין עצמן כבהמה", מפאת ענותנותם, הרי מצינו שהתואר בהמה הוא לפעמים לשבח. ומתוך בגמרא: "התם כתיב אדם ובהמה, הכא בהמה לחודי". פירוש, כשמכנה הכתוב את האדם בתואר "בהמה", הרי זה לגריעותא, וכשמכנה אותו "אדם ובהמה" הרי זה למעליותא. ומבאר ה"שב שמעתתא" הכוונה בזה:

"וזה כוונת מאמרם ז"ל פרק קמא דחולין, דכל היכא דכתיב אדם ובהמה למעליותא, היינו שיש לו צורת אדם ובהמה, הניכרת כל אחת לעצמה, אז טוב לו, כי הנה הוא כאשר נתנה הנפש לעצמה וחומר לעצמו, מה שאין כן אם נתערבו זה בזה, אז אין לו צורת אדם דהיינו הנפש, ולא צורת הבהמה הוא החומר, רק בריאה חדשה זורה, ולא כן תכלית הבריאה, וזהו אדם ובהמה תושיע ד', והוא למעליותא להחזירה כנתינתה".

לולי חטא עץ הדעת היינו חיים בשני עולמות

רחש לבי דבר טוב להביא סימוכין לרעיון הנשגב של בעל בעל ב"עקידה" בענין הפירוד שצריך

ביאור הדברים, מאחר שתכלית הבריאה היא שתשלוט הנפש על הגוף, מזה נשכיל להבין כי מה שחיבר הקב"ה את הגוף ואת הנפש, היתה כוונתו שיתחברו רק "הרכבה שכונית" - כשני שכנים טובים הגרים ביחד, שכל אחד מהם נשאר מציאות בפני עצמו, ועל ידי זה תוכל הנפש הרוחנית לשלוט על הגוף, להורות לו לעסוק בתורה ומצוות, ואפילו כשעוסק בעניני העולם הזה יהיה זה בבחינת: "בכל דרכיך דעהו". וכך הוא ממשיך לבאר:

"אולם האדם בהיבראו, כי לא שמר את נפשו ויסירה מגברת [השולטת בגוף], אזי במעשיו הרעים יתערבו כוחות נפשיות עם כוחות גופניות, וממזג מזג חדש מעירוב הנפש עם החומר, ונעשה בריאה חדשה לרעה. וכמו שכתבו חכמי המחקר, שהרכבה המזגיית לא תישאר במורכב זה המורכב מהם, אלא יש לו צורה חדשה ופנים חדשות באו לכאן, כהרכבת הסגנן [תבשיל המורכב מדבש וחומץ], שאין בו מצורת הדבש והחומץ כלום אלא מזג חדש הוא נקנה, לפי שאין בו חלק יהיה כולו דבש וחלק יהיה כולו חומץ, אלא כל חלקיו הם מורכבים, ולזה כאשר האדם הולך בתאוות יותר מדאי, אזי יצא מהם הרכבה חדשה וצורה חדשה יוצא, ואינו חציה אדם וחציה חומר אלא מזג חדש".

פירוש, אם הגוף לא המליך את הנפש הרוחנית לשלוט בכל מעשי הגוף, אלא הוא רודף אחרי כל הבלי ותענוגי העולם הזה, ועוד מושך את הנפש הרוחנית להשתתף ולהתענג בכל תענוגי העולם הזה, כי אז הוא גורם שהחיבור בין הגוף לנפש אינו "הרכבה שכונית" העומדים זה לצד זה, אלא "הרכבה מזגית", שמתמזגים יחד להיות בריה חדשה, ועל ידי זה הם מאבדים צורת אדם המורכבת משני חלקים נפרדים גוף ונשמה, כי נוצר מהם יצור כלאים חדש שנוול מהערבוביה של הגוף והנשמה:

"אבל הצדיק במעשיו ועל ידי התורה, מוציא את הנפש מטיט החומר, ואינו אלא הרכבה שכונית כמו האיברים, הידים, והרגל, והעינים, והאזנים וכיוצא, שהם מורכבים [בתוך הגוף] מאברים

הרי לנו דברים ברורים כי אליהו הנביא אכן חי בשני עולמות, כי כשהוא עולה בשמים הוא מתפשט מגופו החומרי ומשאירו בין שמים לארץ, וכשרוצה לרדת לארץ הוא נכנס שוב בתוך גופו החומרי ויורד למטה, והרי זה כאדם הראשון שאלמלא חטא עץ הדעת היה חי בשני עולמות כאדם הדר בבית ועליה.

ולפי דברי בעל ה"עקידה" מבואר הדבר היטב, כי לולי חטא אדם הראשון היתה הנשמה יכולה להיפרד מן הגוף בקלות אפילו בעודו בחיים: "כמשחל בניתא מחלבא", כדי לעלות לשמים להתענג בגן עדן, ולרדת אחר כך בתוך הגוף לקיים מצוות בעולם הזה. אבל על ידי חטא עץ הדעת נתלככה הנשמה מהתאוות של הגוף, ושוב אינה יכולה לעלות לשמים כל זמן שיש בה גרעין כחרדל של חומריות. וזהו שמפרש ה"אור החיים" הקדוש: "אם בחוקותי תלכו", כי על ידי שידבק האדם בתורה, תיפרד נפשו מן הגוף בעת מיתתו בלי יסורים.

תכלית הקבורה לזכך הגוף מזוהמת הנחש לקראת תחיית המתים

עתה הבה נמשיך במסענו לבאר לפי דברי בעל ה"עקידה", מה שאמר שלמה המלך: "ישוה העפר על הארץ כשהיה והרוח תשוב אל האלקים אשר נתנה". וצריך ביאור כי הן אמת שתכלית החיים היא שתשוב הנשמה האלקית בטהרה ליוצרה, אולם מהי התועלת בשיבת הגוף אל העפר כמו שהיה בשעת בריאתו.

התשובה על כך למדנו מדברי רבינו האריז"ל ב"טעמי המצות" (פרשת ויחי מצות קבורה): "סוד קבורת מת... צריך שיכוונו הקוברים, שתתעכל כל אותה הזוהמא שנתערבה בנפשו בחטא אדם הראשון, שתתעכל בקרקע וישאר נקי".

ביאור דבריו הקדושים על פי המבואר בגמרא (שבת קמו.), כי בחטא עץ הדעת הכניס הנחש זוהמה בכל הנבראים. לפי זה מבאר האריז"ל כי מטעם זה גזר הקב"ה מיתה על האדם כדי שהגוף יקבר באדמה, ועל ידי הקבורה תתבטל זוהמת הגוף בעפר שהוא לחמו של הנחש, ומקור הדבר בזוהר הקדוש במדרש הנעלם (פרשת וירא קטז):

"הקב"ה מעייל האי גופא תחות ארעא, עד דמתרקב כוליה ונפיק מניה כל זוהמא בישא, ואשתאר ההוא תרווד רקב ואתבני גופא מניה".

פירושו: "הקב"ה מכניס את הגוף תחת הארץ, עד שנקרב ויוצאת ממנו כל הזוהמה, ונשאר אותו כף מלא רקב שהגוף נבנה ממנו".

הרי מבואר כי מה שגזר הקב"ה על האדם אחרי חטא עץ הדעת (בראשית ג-ט): "כי עפר אתה ואל עפר תשוב", היא לטובתו כדי שתתעכל זוהמת הנחש בעפר האדמה, ובתחיית המתים יקום האדם לתחיה עם גוף נקי בלי שום זוהמה, ועל ידי זה יזכה לחיות חיים נצחיים כמו שהיה לפני שחטא בעץ הדעת.

העונש הקשה של קרח ועדתו שהנפש נתמזגה עם הגוף

מעשה יאירו עינינו להבין כוונתו העמוקה של משה רבינו, שבחר בשביל קרח ועדתו את העונש הקשה: "וירדו חיים שאולה", כאשר הנפש מחוברת עם הגוף לשאול תחתית של הגיהנם, כי על ידי הקנאה הגדולה שאחזה בהם, עד כדי כך שהמרידו את כל ישראל כנגד משה ואהרן מנהיגי ישראל, וכל קיום התורה ושמירת המצוות עמדו בסכנה, גרמו בכך פגם כל כך גדול בנפש האלקית, עד שנתחברה ונתמזגה עם הגוף "הרכבה מזגית".

לכן לא היו יכולים למות ככל בני אדם שתכלית המיתה היא: "ישוה העפר על הארץ כשהיה והרוח תשוב אל האלקים אשר נתנה", אלא ירדו חיים לשאול תחתית מחוברים בגוף ונפש, כאשר הגוף אינו יכול להזדכך מזוהמת הנחש בעפר, והנפש האלקית אינה יכולה לעלות למעלה, אלא נידונו יחד להישרף באש הגיהנם בשאול תחתית.

ויש להוסיף כי עונש זה היה מדה כנגד מדה, על פי המבואר בספרים הקדושים כי כלל ישראל הם קומה שלימה, מנהיגי ישראל הם הנשמה, ושאר ישראל הם בבחינת הגוף המקבלים חיותם מהנשמה, כמו שכתב ב"תולדות יעקב יוסף" (הקדמה דף ד.):

"ונראה לי שבא להודיענו דבר גדול, כי נודע כמו שיש באדם פרטי קומה של רמ"ח איברים וש"ס גידים, והכל הוא רק בשר אדם ולא אדם עצמו, ונפש רוח ונשמה שבתוכו הוא הנקרא אדם, וכאשר זכרנו לעיל בפתח דברינו, כך בכללות אומה ישראלי שיש קומה של רמ"ח איברים וש"ס גידים, וצדיקי הדור הם הנשמה חיות כללות הדור ההוא".

וכן כתב ה"חתם סופר" (פרשת משפטים דף קיג. ד"ה ועבדתם): "ויודע שכלל האומה הוא בחינת אדם אחד וישראל שמו, וגדולי ישראל הקרובים אל ה' הם בבחינת מוח ונשמה".

והנה קרח ועדתו חלקו על מנהיגותם של משה ואהרן, כמו שכתוב (במדבר טז-ג): "ויקהלו על משה ועל אהרן ויאמרו אליהם רב לכם כי כל העדה כולם קדושים ובתוכם ה' ומדוע תתנשאו על קהל ה'". נמצא שביקשו למזג בכך את משה ואהרן שהם בבחינת הנשמה של כלל ישראל, יחד עם כל ישראל שהם בבחינת קומת הגוף, כאילו שאין שום הבדל ביניהם, לכן גרמו בכך פגם גדול בנפשם שנתמזגה עם הגוף החומרי בלי יכולת להיפרד.

על פי האמור יומתק להבין מה שאמר משה אל קרח ועדתו: "ויאמר משה בזאת תדעון כי ה' שלחני לעשות את כל המעשים האלה כי לא מלבי, אם כמות כל האדם ימותון אלה ופקודת כל האדם יפקד עליהם לא ה' שלחני". פירושו, אם ימותו ככל אדם שהגוף שב אל העפר להזדכך, והרוח תשוב אל האלקים, הרי זה סימן שצדקו במה שחלקו על משה שלא שלחו ה', כי אינו בבחינת נשמתם של ישראל.

"ואם בריאה יבא ה' ופצתה האדמה את פיה ובלעה אותם ואת כל אשר להם וירדו חיים שאולה, וידעתם כי ניאצו האנשים האלה את ה'". כי על ידי שיבלעו חיים שאולה בגוף ונפש בלי שום יכולת להיפרד, הרי זו הוכחה שנענשו מדה כנגד מדה, משום שחלקו על משה ואהרן נשמתם של ישראל, בטענה שאין להם שום יתרון על ישראל: "כי כל העדה כולם קדושים ובתוכם ה'", ורצו למזג בכך את נשמתם של ישראל עם הגוף, לכן נענשו מדה כנגד מדה שהנשמה שלהם נתמזגה עם הגוף וירדו חיים שאולה.

והנה מאחר שלא ידח ממנו נידח, לכן על ידי שנבלעו חיים בגוף ובנפש להישרף בשאול תחתית של הגיהנם, וצועקים בכל ראש חודש: "משה אמת ותורתו אמת", יהיה להם תיקון באחרית הימים, כמבואר בגמרא הנ"ל ובדברי רבינו בחיי שעתידיים לקום בתחיית המתים, כי יזדככו באש הגיהנם והגוף תשוב אל העפר ונפשם תשוב אל האלקים, כמו שרמזו האריז"ל ב"שער הפסוקים" על הפסוק (תהלים צב-ג): "צדיק כתמר יפריח" סופי תיבות קרח, לרמזו שיהיה לו תיקון בגאולה העתידה במהרה בימינו אמן.